

ציצית

הפרדת הציצית

איתא בשו"ע (או"ח ח, ז) צריך להפריד חוטי הציצית זה מזה. וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) כל חוט בפני עצמו שלא יהיו מסובכין אחד בחבירו. ואם נשתהא לבוא לבהכ"נ ועי"ז יתבטל מלהתפלל בציבור, כתב המ"א דאין צריך לדקדק בזה. עו כתב בשם האר"י ז"ל ציצת ר"ת צדי"ק יפרי"ד ציציותיו תמי"ד.

וכתב באור הלכה שטעם המ"א הוא דהיום אין זה רק זכר לזמן התכלת שהיה צריך אז מדינא להפריד התכלת מן הלבן. אבל ביאור הגר"א משיג ע"ז ודעתו דגם היום צריך מן הדין להפריד כל חוט זה מזה, ואח"כ מצאתי בע"ת שכתב ג"כ כהגר"א, וא"כ לדבריהם אפשר דאם חוטי הציצית מסובכין אחד בחבירו אין לברך עליהן, או אפשר דלא גרע מגרדומי ציצית וצ"ע, עכ"פ לכתחילה בודאי החיוב להפרידן אם הם מסובכין קודם שיברך עליהן.

כוונה בציצית ותפילין

(ח, ה) יכוין בהתעטפו שצונו הקדוש ברוך הוא להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם. וכתב המשנה ברורה (ס"ק יט) שזה מלבד הכוונה שצריך לכוין בלבישה לקיים מצות ציצית. וכתב הב"ח שכן הדין בתפילין וסוכה, אף דבשאר מצות יוצא אף שלא מכוין בה דבר כ"א שעושה המצוה לשם ד' שצוה לעשותה, הנך שאני דבציצית כתיב "למען תזכרו", ובתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", ובסוכה "למען ידעו דורותיכם". ומ"מ נראה דכ"ז לכתחלה כדי לקיים המצוה בשלמותה אבל בדיעבד אף אם לא כיון בכל אלו רק לקיים המצוה עשה יצא. ואח"כ מצאתי בפמ"ג בסימן כ"ה שכתב כן (וכן משמע בע"ת ובביאור הגר"א שאפי' בציצית אין הכוונה לעיכובא).

ומה הכוונה שצריך לכוון בתפילין, עי' לקמן (כה, ה) שכ' המחבר וז"ל יכוין בהנחתם שצונו הקדוש ברוך הוא להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור הבורא וימעט הנאותיו.

וצ"ע שכולם בסוכות מכריזים שיכוונו כוונת הב"ח, אבל בציצית ותפילין נראה שלא כ"כ מקפידים.

בדיקת הציצית בשביל ברכה או מצוה

בשו"ע (או"ח ח, ט) כתוב שקודם שיברך יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים, כדי שלא יברך לבטלה. והעיר הט"ז (ס"ק ח) דבלא"ה יש חשש שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית, אלא ע"כ דאוקמי ליה אחזקתו שהיה כשר, והא דמצרכי בדיקה לפני הברכה אינו אלא משום חומרא ד"לא תשא". וכתב דאין להקשות הא אין סומכין על החזקה כל שיש לפנינו לבדוק, כמ"ש השו"ע (יו"ד סימן א) לענין בדיקת הסכין, די"ל הכא שאני דכבר בדק הטלית, רק דחיישינן לקלקול, ע"כ שפיר סומכין מדינא אחזקה. ולפי"ז מי שיש לו הרבה בגדים של ד' כנפות זה על זה, א"צ לבדוק רק א' מהם כיון שברכה א' לכולם.

אבל המג"א כתב שחייב מעיקר הדין לבדוק, משום דאין סומכין על החזקה במקום דיכולים לבררו. ולפי"ז אם בתוך שיתעסק בבדיקתו לא יוכל להתפלל עם הצבור, רשאי ללובשו בלא בדיקה, דזה מקרי שאינו יכול לברר. עוד כתב דלא נחשב שמוחזק בכשרות משום דעשויה ליפסק בכל שעה, וכמ"ש ביו"ד (סי' רא) בשם תשובת הר"ן, ומה"ט לא נהגו לבדוק החוטין שלמעלה מן הגדיל שמונחין על הבגד, משום דאין עשוין ליפסק. אבל מסיק דבשעת הדחק יכול להקל אם יודע שהיו כל החוטין שלמים מאתמול.

ולכן כתב המשנ"ב שאפילו בציור של הט"ז, שלובש כמה טליתות, צריך לבדוק כולם, דלא סמכין אחזקה במקום דיכולין לבררו, וגם חזקה גרועה היא, דעשוין החוטין ליפסק, ולכן צריך לבדוק בכל יום בבוקר כשלוש. אבל אם רק הסירן לשעה, אע"פ שהסיה דעתו מהם וצריך לחזור ולברך, כשחוזר ולובש, אין צריך לחזור ולבדוק, דבזמן מועט כזה אינו רגיל ליפסק וסמכין אחזקה.

אבל מה שכתב המשנ"ב שאם טלית מאחר לעלות לתורה דמנהגינו שלא לברך עליו אין צריך לבדוק כלל, צ"ע שהרי לפי המג"א גם בשביל מצות ציצית חייב לבדוק, וצ"ל שאם לא מברכין עליו ע"כ שאין כאן כוונת מצוה, ואינו

לובשו אלא בשביל כבוד הציבור, א"כ אין כאן ביטול מצוה ג"כ. שו"מ בביה"ל שהסביר שעיקר ההיתר הוא משום ששואל טליתו של חברו, ואינו חייב בציצית, משו"ה אינו צריך לבדוקו.

טלית של הקהל

ולכן כתב הביה"ל שמי שלקח טלית של קהל לעלות לתורה, או לדרוש בו קודם בין השמשות, לכאורה פשוט דצריך לבדוקו, דהלא פסקו הפוסקים דהוא כמו טלית של שותפין, ואפילו לדעת הט"ז דרוצה להקל לסמוך אחזקה משום טורח ציבור, אפשר דהיינו בטלית שלו שיש לו חזקה מעלייתא שבדקו בעצמו, משא"כ בטלית של קהל שמצוי מאוד להיות ציציותיו פסולין, והכנפות נעקרין ממקומן, ואין משגיח עליו, אין ראוי לברך עליו בלי בדיקה. ואפילו אם ירצה ללבוש אותו בלי ברכה, ג"כ אין נכון, דהוא כמו טלית של שותפין, וגם מחשש ביטול עשה של ציצית צריך לבדוק עכ"פ את חוטי הציצית במקצת כל מה דאפשר. וצ"ע על מנהג העולם שאינם בודקין הטלית לפני קבלת עלייה או הגבה וכדומה.

שאל טלית

ועי' בהגהת הגרע"א שיש כמה נ"מ אם החיוב מצד המצוה או מצד הברכה. דהיכא ששאל טלית מחבירו, דיכול לברך משום דנותן לו במתנה ע"מ להחזיר, (לקמן סי' יב, ג) דבזה יכול לקבלו במתנה בתנאי אם הציצית כשירים אקבל במתנה, ואם הם פסולים לא יהיה רק שאלה, ולא היה צריך לבדוק הציצית. לזה אשמועינן דמ"מ מחשש ברכה לבטלה צריך לבדוק. וכעין זה אם בירך על טלית, ורוצה ללבוש גם טלית שאולה, א"צ לבדוקו כיון דאפטר בברכה שעל בגד שלו, יכול לכוון לזכות במתנה בדרך תנאי.

חיובים דרבנן

עוד נ"מ כתב הגרע"א היכא שאינו חייב בציצית אלא מדרבנן, דמצד חיוב ציצית יכול לסמוך על החזקה, אבל מצד הברכה שפיר חייב לבדוק. ויצויר בשאל טלית שאינה מצוייצת, דלאחר ל' חייב בציצית מדרבנן משום דמחזי כשלו, ולא היה צריך לבדוק כיון דהוי רק דרבנן. וכן טלית משי דלהמחבר חייב בציצית רק מדרבנן. וגם לפסק הרמ"א דכל מינים חייבות מדאורייתא, משכחת בשבת או בחול בעיר דאין ציציות אחרים מצויות, דבזה מדאורייתא מותר לילך בלא ציצית, רק מדרבנן אסור כדאיתא בסי' י"ג. (לשיטת הר"י במרדכי שאין איסור ללבוש בגד של ד' כנפות, רק אם לובש בגד של ד"כ חייב להטיל בו ציצית, ולכן בשבת שהוא אנוס אין איסור ללבוש הבגד מה"ת, והב"י נוקט שאיסור דרבנן יש.) ואשמועינן דמ"מ צריך לבדוק שלא יהיה ברכה לבטלה.

והעיקר כתב הגרע"א, דמשום חשש שלובש בגד בלא ציציות ליכא לחייביה לבדוק, דא"כ אין לדבר סוף, דיצטרך לבדוק בכל שעה, שמא עתה נפסקו והולך בלא ציציות, ומ"ש שעת לבישה או אח"כ. וכיון דזהו א"א ומוכרחים לסמוך על החזקה דלא נפסקו, וצריך לבדוק רק משום הברכה, דלגבי איסור ברכה לבטלה יש תקנה לבדוק בשעת לבישה.

בדיקה בשבת

הזכרנו דברי הגרע"א שבשבת אינו חייב לבדוק ציציותיו אלא משון הברכה, והנה בשו"ע (יג, ב) נפסק שמותר לצאת לרה"ר בטלית מצוייצת, אפילו בזמן הזה שאין לנו תכלת. וכתב הרמ"א דמוקמינן לטלית אחזקתיה שהוא מצוייצת כהלכתו, ואין צריך לבדוקו קודם שיצא בו. ומסביר המשנ"ב (ס"ק ז) בשם המג"א כיון שבדקו בבוקר בעת שהיה מברך על הלבישה, ונמצאו שלמים, תו אין רגיל ליפסק בזמן מועט כזה, אפילו הסירו בינתיים. ומוכיח מזה דבשבת ג"כ צריך לבדוק הציצית, והעולם אין נזהרין בזה.

וכתב הביה"ל (סי' יג) דאולי טעם המנהג הוא משום דלמה יועיל הבדיקה, דאפילו לא ימצאם כראוי יהיה מותר ללבוש בשבת. אך זה לא יתורץ אלא לפי המג"א דטעם בדיקה הוא שלא ילך בבגד בלא ציצית, אבל לפי מש"כ הט"ז דטעם הבדיקה הוא משום חומר "לא תשא" בברכה לבטלה, א"כ יבדוק ואם ימצא שהם פסולים ילבש ולא יברך. ואפילו להמג"א לר' שייך טעם זה אלא בביהכ"נ, דבביהכ"נ מותר ללבוש הטלית משום גדול כבוד הבריות, אבל אם לובש הטלית בביתו, כגון במקום שאין תיקון עירוב בעיר, והמנהג שלובש הטלית בביתו, ושם בודאי צריך בדיקה משני טעמים, א' שלא ילך בבגד בלי ציצית, ועוד שהוא רוצה לילך בו לכרמלית או לרה"ה.

בדיקת הציצית בנקב

לענין בדיקת הציצית במקום הנקב, נחלקו הט"ז והמ"א, דעת הט"ז שחייב לבדוק גם מקום הנקב, אבל המג"א (ס"ק יא) חולק עליו וס"ל שאינו צריך לבדוק אלא החוטין עצמן משום שאין הדרך שיקרעו בתוך הנקב. וכתב הפרמ"ג

(משב"ז שם) שהולכים פה לשיטתם, שלפי הט"ז שהחמירו לבדוק משום חומרא ד"לא תשא" חששו גם בנקב, אבל לפי המג"א שהחשש משום ביטול מצות ציצית לא חששו אלא בחוטין עצמן. וכתב הביה"ל (סי' ח, ט) דלפי"ז אפשר דיש להקל אם הוא לובש כמה בגדים של ציצית שלא יצטרך גם במקום נקב הקשירה, אלא זה שהוא מברך עליו בלבד, והשאר דיו בבדיקת חוטין בלבד.

וא"כ אין צריך לבדוק הט"ק אלא החוטין כיון שהברכה מברך על ט"ג, ומ"מ נכון לעיין קצת לפרקים כי רגיל להתקלקל שם ג"כ, ובפרט אותן האנשים שישנים בהטלית קטן.

לבישת ציצית בשעת שינה

(ח, טז) הלן בטליתו בלילה, צריך לברך עליו בבוקר, אף אם לא פשטו. וטוב למשמש בו בשעת ברכה. וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאיר היום.

ועי' מגן אברהם (כא, ב) שכתוב בכתבי האר"י על פי הסוד שיש לשכב בלילה בטלית קטן, ומביא מהאי דאמרי' פ"ד דמנחות כיון שראה דוד עצמו ערום בבית המרחץ אמר אוי לי שאני ערום מן המצות, וק' למה לא אמר כן בלילה שהיה ג"כ ערום, אלא ע"כ שהיה שוכב בטלית קטן. ודבריו דברי קבלה נקבל אבל לדין יש תשובה די"ל דבלילה עכ"פ היה לו מזוזה בפתחו משא"כ במרחץ, וכ"מ בגמ' דאמרינן בגמרא ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות תפילין וציצית ומזוזה ועליהם אמר דוד שבע ביום הללתיך, ובשעה שנכנס דוד לכה"מ וראה עצמו ערום וכו' משמע שהיה ערום מכולם אף ממזוזה.

גדר מצות מילה

אחרונים דנו לומר שגדר מצות מילה הוא שהבן יהיה נימול, ולא עצם מעשה המילה. וכבר קדמום בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן יא) שדן לענין מצוה בו יותר מבשלוחו, וז"ל ומענין המילה נראה דאין האב חייב למול בנו בידי אלא לעסוק שיהא נימול. דומיא דכל הני דקחשיב התם, ללמדו תורה, ללמדו אומנות, להשיטו בנהר. וכי לא ישכור מלמד לבנו לתורה ולכל הני. או בסוכות, דכתיב חג הסוכות תעשה, ודרשינן תעשה ולא מן העשוי. א"כ ע"כ קאי תעשה אסוכה, שחייב בעצמו לעשות סוכה, וכי לא יאמר לאחר לעשות סוכה, וכן גבי תפילין, וכי לא יקשרם לו אחר על ראשו וזרועו, וכן ציצית. **אלא כל הני עיקר מצוותן אינו העשייה, אלא שהמילה חתומה בבשרו.** וכן ישיבתו בסוכה, וכן תפילין המונחין בראשו ובזרועו, ומילה גם היא עיקר מצותה כן. ועי"ש שמוכיה כדבריו שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה, נזכר על המילה. ואם לא היה מצות המילה אלא העשייה, למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו, שקיים בהם מצות תפילין, וציצית, וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת, כתפילין המונחין בראשו וציצית בבגדו.

דחיית הראיה על פי רש"י

אבל על עיקר הראיה מדוד המלך, יש להעיר ממ"ש רש"י (שבת קל, א) אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות והיא מילה, שישראל עושין וששים עליה, **דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה**, כגון תפילין ומזוזה וציצית, דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרינן במנחות (מג, ב) בדוד, שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר אוי לי שאני ערום מכל מצות, כיון שנסתכל במילה, נתיישרה דעתו. משמע מרש"י שלא התיישר דעתו משום שמקיים מצות מילה, אלא שנזכר שיש לו דבר שמעיד עליו שהוא יהודי, א"כ י"ל שלעולם אין כאן קיום מצוה נמשכת.

ונראה שאדרבה משם יש להוכיח שאינו מקיים מצות מילה כל הזמן, דהכי איתא התם (מנחות מג, ב) ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך (ופרש"י תפילין בראש ובזרוע הרי שתיים, וארבע ציציות ומזוזה הרי שבע). ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד על מילה שניתנה בשמיני. ויש להעיר על הגמ', למה מצות מילה לא נמנית ברשימה של מצוות שסיבבן הקב"ה, ולמה כתוב רק שבע ביום הללתיך ולא שמונה. ועוד מה היה הה"א של דוד וכי לא ידע את "השטיקעל תורה", שמצות מילה נמשכת. אלא משמע שבאמת אין כאן קיום מצוה נמשכת, ודוד היה מצטער בזה שאין מצוה שמעיד עליו, ונזכר במילתו שאע"פ שאין קיום מצוה אבל יש מה שמעיד עליו.

מה שנקט המג"א שבמרחץ פטור מן המזוזה אינו פשוט כלל, ואדרבה מסברא מי שיצא מביתו עדיין מקיים המצוה, שנחשב שגר. ולא גרע במחסן שמאכסן דברים שחייב במזוזה. אלב ע"י בשו"ת הגרע"א (קמא ט) שרצה לומר שכל זמן שיצא מביתו כשחוזר יחזור ויברך, רק בסוף התזוזה העיר שמצא בברכ"י שלא מברכים אלא בשעת עשיית המצוה, וצ"ע.

ואם כנים הדברים מוכח כמו שכתבנו שדוד לא דאג מחמת קיום המצוה אלא מחמת שאין מוכיח עליו.

שינה ביום

כתב המשנה ברורה (ס"ק מב) שצריך לברך משום דקי"ל לילה לאו זמן ציצית הוא והוי הפסק, ויש חולקין בזה כיון דכסות יום חייב אף בלילה לדעת מקצת הפוסקים וכדלקמן בסימן י"ח וספק ברכות להקל, ומ"מ נכון לכוון לפטור אותה בט"ג.

וכל זה כ"ז שלא פשטו אבל אם פשטו על דעת שלא ללבוש תיכף צריך לברך אח"כ כשלובושו לכו"ע, ומ"מ לכתחלה אין נכון לעשות עצה זו כדי שיתחייב בברכה לכו"ע משום ברכה שאין צריכה לדעת הפוסקים.

האם יש להכניס עצמו לחיוב

הנה איתא בשו"ע (או"ח קנט, יג) שלכתחלה יכוין הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה. (וכוונת נותן נמי מועיל אפילו לכתחלה, אפילו שלא כוון הנוטל כלל). וכתב המשנ"ב (ס"ק עה) שהמ"א כתב לפסול אף בדיעבד אם לא כוונתו כלל, אבל הגר"א (קנח, סז) הסכים כהסוברין דבלא כונה כשר, וכן הוא דעת רוב הראשונים, ובדיעבד בודאי יש להקל כשאין לו מים ליטול שנית כדעת המחבר. ועי' בבה"ל דטוב שיטמא ידיו כדי שיתחייב ודאי בנטילה שניה ויוכל לברך, וצ"ע למה כאן כתב שאין להכניס עצמו לחיוב במקום ספק, ואין לומר שאני התם דמעיקר הדין חייב, דאדרבה משמע שהמעיקר פסקינן שיוצא.

הישן ביום שינת הצהרים ומסיר מעליו הט"ק יש דעות בין הפוסקים אם זה בכלל היסח הדעת ע"כ מהנכון שעכ"פ יכסה בו בשעת השינה וכשלובושו אח"כ אין צריך ברכה לכו"ע:

סדינים

יש להעיר על העצה ממה שדנו הפוסקים האם "העלאה" מחייב בציצית. דהנה איתא בשו"ע (אורח חיים יח, ב) סדינים, אף על פי שאדם ישן בהם בבוקר, אין מטילין בהם ציצית. וכתב המשנ"ב (ס"ק ח) מפני שעיקר תשמישן בלילה וכסות לילה מיקרי. אך לפ"ז לא היה פטור רק להרא"ש אבל להרמב"ם דכסות לילה חייב ביום חייב. וי"א עוד טעם לפטור משום דלא חייבה התורה רק דרך מלבוש או דרך עיטוף לא דרך העלאה בעלמא, ויש חולקין וס"ל דאפילו אם יציע תחתיו בגד של ד' כנפות חייב בציצית וכ"ש דרך העלאה. ע"כ הכריע המ"א דיעשה קרן אחת עגולה ויצא אליבא דכו"ע. אכן משמע מדבריו דאין להחמיר בזה רק בסדין של צמר אבל לא בשל פשתן או שאר מינים ועיין הטעם בפמ"ג.

ואולי כוונת המ"ב הוא משום שיש כאן ס"ס, ספק אולי אין כאן הפסק, ואפי' את"ל שיש הפסק אולי חייב בהעלאה.

צמר או כותנה

(ט, א) אין חייב בציצית מן התורה, אלא בגד פשתים או של צמר רחלים, אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן. וכתב הרמ"א וי"א דכולהו חייבין מדאורייתא והכי הלכתא.

ועי' במשנ"ב (ס"ק ה) שירא שמים יחמיר על עצמו לחוש לדעה הראשונה ויעשה טלית של צמר כדי שיתחייב בציצית מן התורה לכו"ע. ונכון שיעשה בין הט"ג ובין הט"ק של צמר.

טלית של צמר בקיץ

ועיין באגרות משה (או"ח חלק ג, א) שנשאל אם לילך בטלית קטן של צמר בימים החמים, ששמע השואל מאחד שאין ראוי ללבוש ט"ק מצמר בשבת לצאת בו לרה"ר משום שאין דרך בני אדם לילך בבגד צמר בימים החמים (ויש חשש שמא יוריד הבגד ויטלטלו ברה"ר), והשיב דודאי הוא בגד ורשאי לילך בו לרה"ר בשבת, כיון דעל בגד ממש

לא גזרו בשביל חשש שמפני החום יפשטהו מעליו ויעבירונו בידיו דרך משאוי. וכתב שאדרבה, ראוי להחמיר בזה ללבוש בדוקא בגד של צמר, שהרי יש מחלוקת ראשונים אי שאר בגדים שאינם של צמר ופשתים חייבין בציצית מן התורה, כמובא במחבר וברמ"א (סי' ט, א). וכיון שצריך להשתדל לקיים המצוה מצד הא דאמר ליה מלאכא לרב קטינא (מנחות דף מא, א) דבעידן ריתחא ענשינן על ביטול מצות ציצית. ממילא לפי השיטות דטליתות משאר מינין פטורות מן התורה וכדסובר המחבר, הרי לא יקיים המצוה מדאוריתא. וכיון שאנו חוששין להעידן ריתחא עדיף לילך בבגד צמר שמקיים המצוה מדאורייתא לכו"ע.

ויש להעיר לפמש"כ תוס' (ערכין ב, ב) היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש

לאותו שמשנה אותו להיפטר, אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות. אז אפילו אם נאמר שהיום שכולם לובשין ציצית, ולכן שייך עדיין היום, אבל לא כולם לובשים צמר. וכידוע שהחזו"א לא הקפיד, כנראה משום שיש הכרעת הרמ"א, אבל בכל זאת המ"ב ואגר"מ כותבין שכדאי להחמיר.

גופיה של ציצית

(י, ז) מלבושים שהם פתוחים מן הצדדין למטה, ויש להם ד' כנפות לצד מטה, ולמעלה הם סתומים, אם רובו סתום, פטור. ואם רובו פתוח, חייב. ואם חציו סתום וחציו פתוח, מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית, ואין יוצאין בו בשבת. וכתב המשנ"ב (ס"ק כה - כו) היינו דוקא רוב מכל הבגד, ולא כמו שעושין החייטין ט"ק שתופרין אותו מן הצדדין ומניחין בו נקב שמכניסין בו הידים ותופרין למטה מהנקב ומניחין רוב פתוח ומודדין רק מתחת הידים. וזה טעות גמור כי אז לא נקרא בת ד' כנפות וקרוב הדבר שהמברך מברך לבטלה, ועכ"פ לא עדיף מן בגד שחציו פתוח דחייב בציצית ואסור לברך עליו ואסור לצאת בו בשבת. אלא צריך למדוד אף מה שלמעלה מן הידים והנקב חשוב ג"כ כאלו הוא סתום.

ועי' באור הלכה פשוט דאפילו אם בעת עשיית הבגד היה רובו פתוח ואח"כ נעשה מעצמו רובו סתום דינא הכי וא"כ אם היו לו קרסים בט"ק שלו למטה מחציו אך שלא היו כפופין רק מעט דדינו כפתוח וכמו שכתב המ"א בשם הת"ה ואח"כ נכפפו מאוד עד שהיה צריך לזה מעשה להתירן ממילא נפטר הבגד מציצית וצריך אחר שיתיר הקרסים להתיר הציצית ולחזור ולקשרן.

עטרה

(י, י) מצנפת, פטורה, אפילו של ארצות המערב שב' ראשיה מושלכים על כתפיהם וגופם, ואף על פי שמתכסה בה ראשו ורובו, פטור, כיון שעיקרה לכסות הראש, דכסותך (דברים כב, יב) אמר רחמנא, ולא כסות הראש. וכתב משנ"ב (ס"ק לג) שמה שעושין עטרה לטלית לא מפני שעיקרה נעשה לכיסוי הראש, אלא משום היכר שציצית העליונים לא יתחלפו למטה. וע"ל (סימן ח' סק"ט) שהאר"י ז"ל לא היה מקפיד ע"ז, וכן מכריע הא"ר להקל אם נקרע למעלה וכיוצא בזה.

עטרה

כתב המגן אברהם (סימן ח ס"ק ו) על פי השל"ה הק', שנהגו לעשות עטרה מחתיכת משי לסימן שאותן ציצית שלפניו יהיו לעולם לפניו, כמ"ש קרש שזכה להנתן בצפון לעולם בצפון, אבל בכתבי האר"י כתוב שלא היה מקפיד בלבישת הטלית לשום תמיד על צד א' כמו שנוהגין הרבה, וב"כוונות" הגירסא שהאר"י לא היה מקפיד לשום תמיד צד א' על הראש כמו שנוהגין הרבה עכ"ל. הנ"מ בין הגירסאות הוא האם הנידון הוא שהציצית שלפניו יהיו תמיד לפניו, או שהחלק שעל הראש יהיה תמיד על הראש. ויהיה נ"מ בטלית קטן, האם יש ענין לסמן בבגד שמה שבפניו תמיד יהיה בפניו, שהטעם שהציצית שלפניו תמיד יהיו לפניו שייך גם בטלית קטן, אבל הטעם שיהיה צד אחד על הראש תמיד, אז בטלית קטן לא שייך משום שאינו מניח הט"ק על ראשו. וכתב בספר אליה רבה (שם) שבלחם חמודות כתב טעם על העטרה כדי שיהא היכר למקום המונח על הראש שלא להורידו פעם אחרת, דמעלין בקודש ואין מורידין, ולא כדברי המ"א שהציצית שהיו לפניו יהיו תמיד לפניו.

הפיכת הציצית

ויש עוד להסתפק האם יש ענין שהציצית בצד ימין יהיה תמיד בצד ימין, ויהיה נ"מ אם מותר להפוך הטלית גדול או הקטן, שאז יצא שהציצית שהיה בצד ימין יהיה בצד שמאל. ועי' בספר ערוך השלחן שמשמע שהבין בדברי האר"י

ז"ל שהדיון הוא אם מותר להפוך הטלית. דיעו"ש שכתב שאצלינו תופרים חתיכה תחת ראש הטלית שלא יתקלקל מפני הזיעה, וממילא שיש היכר צד מעלה וצד מטה, וכתב שבזמן הקדמון לא עשו כן שהרי כתבו על האר"י ז"ל שלא היה מקפיד לשום הטלית תמיד על צד אחד, כלומר לפעמים היה צד פנים צד זה ולפעמים הצד האחר, ואם היה אצלו חתיכה תפורה תחת ראש הטלית לא היה באפשרו לעשות כן, שהרי היה החתיכה התפורה לצד חוץ. הרי לך שהבין שכל הדיון הוא האם מותר להפוך הטלית, והבעיא בזה הוא שהציצית שהיו בצד ימין יהיו בצד שמאל, וע"ז לא הקפיד האר"י ז"ל.

שינוי בעצי החיים

שוב מצאתי בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' עה) שדן בעצי חיים שבלו האם אפשר לשנות מימין לשמאל, ובתחילה דן לאסור מכ"ש ממה שאסר המ"א בטלית, דשם אינו אלא תשמישי מצוה וכאן הוי תשמישי קדושה. אבל עי"ש שדן שאולי מימין לשמאל אין קפידא, שאע"פ שבקרשים השנוי הוא מצד צפון לדרום, היינו משום שיש קדושה מיוחדת בצפון משום דשם שוחטין ק"ק, אבל בעצי חיים אין קפידא. והוכיח כדבריו מהמחצית השקל שכתב שאם האר"י ז"ל לא היה מקפיד להפוך הטלית מחוץ לפנים אינו ראייה שחולק על השל"ה הק', ואם איתא הרי בכל זאת שינה מימין לשמאל, אלא ע"כ שאין בזה קפידא.

עטרה של כסף

כתב ערוך השולחן (ח, י) וגם יש שעושים עטרה של כסף בראש הטלית המונח על הראש, ואינו כדאי דבזה נראה דהעיקר הוא מה שעל הראש ובאמת העיקר הוא מה שעל הגוף. ולכן יש נוהגים מטעם זה לשום גם עטרה של כסף באמצע הטלית. אבל גם זה אינו כדאי ורבים וגדולים מונעים את עצמם מזה, וכן נכון לעשות שלא יהיה בהטלית רק צמר ומה לכסף וזהב בטלית [והאריז"ל ודאי לא עשה כן דא"כ לא היה אפשר להפכו]:

נקב הציצית

(יא, י) אם היה רחוק מהכנף מלא קשר גודל, ונתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר בו כשיעור, כשר, כיון שהיה בו כשיעור בשעה שהטיל בו ציצית זה. וכתב הרמ"א שנוהגין לעשות אימרא סביב הנקב, שלא ינתק שם ויהיה פחות מכשיעור, וכן עושין אימרא בשפת הבגד למטה, מהאי טעמא.

נוסף על הקרן

(יא, טו) י"א שצריך לדקדק שיתלה הציציות לאורך הטלית, דבעינן שתהא נוטפת על הקרן (פי' תלוי על הקרן), ואם היה ברחבו לא היה נוסף, שהרי כלפי קרקע היה תלוי. י"א שאין לתת שום בגד בנקבי הטלית שמכניסים בה הציציות, ויש מתירין, וכן נהגו.

וכתב המשנ"ב (ס"ק עג) היינו בין בשעת התליה או אח"כ אם נשטפו לצד מטה יחזירם. וכ"ז לכתחילה אבל בדיעבד אין קפידא בזה. אך עכ"פ יזהר מאוד שלא יהיו הציציות תלויים באלכסון על קרן זויות מפני שהוא מנהג הקראי"ם שעושים כן, ואם תלויים מצוה להחזירם למקומן.

שני חורים

בזה יש פקפוק על מנהג חסידים שיש שני נקבים בציצית, והציציות נכנסים ויוצאים, נמצא שאינם נוטפים על הקנף. וראיתי בשם הר"ש שהגרח"ו היה לו נקב אחד.

נפסק החוטיין

(יב, א) אם נפסקו כל חוטי הכנף ונשתייר בהם כדי עניבת כל החוטים הפסוקים ביחד, כשר. ואם לא נשאר כדי עניבה, (פי' וירכסו את החשן תרגום ויענבון), אפי' בחוט אחד שנפסק כולו, פסול. הלכך, כיון שכל א' כפול לשנים, אם נפסקו שני ראשים, פסול, שמא נפסק חוט אחד. (היכא שלא מקפידים שיהיה ארבע בצד זה וכו') וכתב המשנ"ב (ס"ק ז) שה"ה אפילו כל הראשים נפסקו מצד אחד ומהארבעה ראשים שמצד השני לא נשתייר בכל אחד רק כדי עניבה ג"כ כשר, דלא נפסל לדעה זו רק אם חסר חוט אחד בשני ראשיו. ומ"ש המחבר שהרי יש בראש השני יותר מכדי עניבה לאו דוקא הוא.

קשר הציצית אחרי שנפסק

שאלה: חוטי הציצית שנפסקו וחזרו וקשרו אם מועיל מה שנעשו שלמים ע"י קשירה, ומסקי האחרונים דדינא הכי אם מתחלה קודם שעשה הציצית מהחוטין נפסקו החוטין וקשרו בקשר קיימא ואח"כ עשה מהן ציצית כשר, דקשירה הוי חיבור גמור. וכן לאחר שנעשה בהכשר דהיינו אם נפסק ראש אחד לאחר הטלת הציצית בהבגד אף אם לא נשתייר בו כדי עניבה מהני לקשרו עתה, ואף אם יפסק אח"כ ראש השני מאותו החוט יהיה כשר כיון שבעת הקשירה היה הציצית כשר. אבל אם נתקצרו החוטין באופן שנפסלו הציצית עי"ז כגון שנפסקו שני ראשין ולא נשתיירו כדי עניבה, או שנפסק החוט במקום הנקב לא מהני מה שחזר אח"כ וקשר, דזהו בכלל תעשה ולא מן העשוי בפסול. וכ"ש אם היה החוט קצר משיעורו בתחלתו בשעת עשייה בודאי לא מהני מה שחזר אח"כ וקשרו לאחר הכריכה, והקשירה של חוליא ראשונה דזהו ממש תעשה ולא מן העשוי.

ממשיך המחבר שלרבינו תם לא מכשירים אלא בנשתיירו ב' חוטין שלימים, דהיינו ארבעה ראשים, שכל אחד מהראשים ארוך י"ב גודלים, אז מכשירים כשנפסקו השני חוטין אחרים אם נשתייר בהם כדי עניבה, אבל אם נפסקו ג' חוטין, אף על פי שנשתייר בהם כדי עניבה, פסולים. ומפני כך כשנחתכו שלשה ראשים, אם לא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו ניכרים הד' ראשים שמצד אחד של הקשר, חיישינן שמא כל ראש הוא מחוט אחר, ונמצא שאין כאן אלא חוט אחד שלם, הילכך מספיקא פסול. אבל אם לא נחתכו אלא שני ראשים, מכשרינן בכדי עניבה. והלכה כסברא ראשונה. מיהו היכא דאפשר, טוב לחוש לסברת רבינו תם. וכתב הרמ"א שנוהגין כר"ת.

ולדבריו לדידן שמקפידים שיהיה ד' בצד אחד וכו' אם נפסק שני חוטין בצד אחד כשר, אבל בשני צדדין לא דאולי הם חוט אחד. ולפי שיטה ראשונה אפי' אם נפסק שלש בצד אחד לגמרי כשר, שאינו פסול אא"כ נפסק חוט אחד לגמרי. וכתב המ"ב שאפשר לברך כפי דעה הראשונה.

והיכא שנשאר כדי עניבה אפילו ארבע בצד אחד מותר שרק אם נפסק אחד לגמרי פסול, וכתב המשנ"ב שאפשר לברך.

ציצית פסולים

כתב המשנ"ב (שם ס"ק יג) ופשוט דכשנפסלים הציצית צריך לפשטו ולא מהני לעמוד על עמדו שלא ילך ד' אמות, דאין דין ד' אמות אלא להולך בלי ציצית. וכן מדויק בדבריו לעיל (ח, א) שכתב המחבר שיתעטף בציצית ויברך מעומ. וכתב המשנ"ב שיתעטף מיד אחר נט"י כדי שלא ילך ד"א בלא ציצית.

תיקון ציצית בעודו עליו

עוד כתב שגם לא יתקן הציצית בעוד הטלית עליו אלא פושטו ומתקנו. וצ"ע שהרי קי"ל כהמרדכי שאין איסור ללבוש בגד ד' כנפות בלי ציצית אלא שיש חיוב להטיל ציצית, א"כ כאן הרי עוסק בהטלת ציצית, וצ"ע. ואולי כוונתו על פי השיטות שגם להמרדכי יש איסור דרבנן, אבל עדיין צ"ע שלא מסתבר שיש בכה"ג איסור דרבנן.